

PHOTOGRAPHY USE AND MANIPULATION IN IDEOLOGICAL CONTEXT: ALFRED T. PALMER'S PROPAGANDA PHOTOS *İDEOLOJİK BAĞLAMDA FOTOĞRAF KULLANIMI VE MANİPÜLASYON: ALFRED T. PALMER'İN PROPAGANDA FOTOĞRAFLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ*

*Halit KARTAL** *İsmail EROL†*

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.10439027

MAKALE BİLGİLERİ Araştırma Makalesi

Makale:

Gönderim Tarihi: 30.06.2023

Ön Değerlendirme: 06.7.2023

Kabul Tarihi: 31.9.2023

Sayfa: 60- 89

Anahtar Kelimeler:

İdeoloji, Manipülasyon,
Propaganda, Fotoğraf

Key Words:

Ideology, Manipulation,
Propaganda, Photography

ÖZET

Bu çalışmada, fotoğrafın ideolojik bağlamda kullanımı ve bu bağlamda manipülasyona uğratılarak bir propaganda aracına dönüştürülmesi örnek fotoğraflar üzerinden analiz edilmiştir. Birçok araştırmacı ideoloji kavramı üzerine çeşitli tanımlamalar yapmaya çalışmışlardır. Bu araştırmacıardan biri olan Louis Althusser, İdeoloji kavramı üzerine en derinlikli çalışmalardan birine imza atmıştır. Louis Althusser ideoloji kavramı üzerine yaptığı çalışma ile Devletin İdeolojik Aygıtlarını (DİA) ortaya atmıştır ve DİA'lar içerisinde en önemli öğelerden biri olarak Haberleşme DİA'sını belirlemiştir. Kuşkusuz haberleşme DİA'sının en önemli unsurlarından biri fotoğraf kullanımudur. Keşfedildiği ilk yıllardan itibaren fotoğrafın ideolojik gücü devletler tarafından hemen fark edilmiş ve ideolojik bir silah olarak kullanılmaya başlanmıştır. Egemen güçler, kendi ideolojik yaklaşımlarını desteklemesi adına fotoğrafın mevcut gerçekliğini değiştirerek, egemen ideolojiye uygun hala getirmeye çalışmışlardır. Gerçekleştirilen bu manipülasyon uygulamaları ile fotoğraf gösterdiği şeyden, gösterilmesi istenilen şeye dönüştürerek bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadırlar. Özellikle savaş dönemleri oldukça sık kullanılan manipülasyon uygulamaları, fotoğrafın en güvenilen kaynaklardan biri olması nedeniyle oldukça tehlikeli bir hal alabilmektedir.

ABSTRACT

In this study, the use of photography in an ideological context and its manipulation and transformation into a propaganda tool in this context were analyzed through sample photographs. Many researchers have tried to make various definitions on the concept of ideology. Louis Althusser, one of these researchers, has undertaken one of the most in-depth studies on the concept of Ideology. Louis Althusser put forward the Ideological State Apparatuses (SIS) with his study on the concept of ideology and identified the Communication ISA as one of the most important elements among the ISAs. Undoubtedly, one of the most important elements of communication ISA is the use of photography. From the first years of its discovery, the ideological power of photography was immediately recognized by states and began to be used as an ideological weapon. The dominant powers have tried to change the existing reality of photography to make it compatible with the dominant ideology in order to support their own ideological approaches. With these manipulation practices, they use the photograph as a propaganda tool by transforming it from what it shows to what it is intended to show. Manipulation practices, which are frequently used especially during war periods, can become quite dangerous since photography is one of the most reliable sources..

* İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi SBBF Medya ve İletişim Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-8266-7604 halit.kartal@ikcu.edu.tr

† İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi SBBF Medya ve İletişim Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-2996-8715 ismail.erol@ikcu.edu.tr

GİRİŞ

İdeoloji kavramı, sosyal bilimler literatüründe çeşitli tanımlama girişimlerine tabii olmuştur ancak kavramın net bir tanımlaması bulunmamaktadır. Bu çalışmada, ideoloji kavramı Louis Althusser'in "İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları" adlı kitabında ortaya attığı fikirler çerçevesinde ele alınmıştır. Post Marksist olarak değerlendirebileceğimiz Louis Althusser, ideolojik yaklaşımını Marks'ın ideoloji yaklaşımı üzerine inşa etmiştir. Bu sebeple çalışma içerisinde kısa da olsa Marks'ın ideolojik yaklaşımına değinilmiş, fakat ideolojik bağlamda fotoğraf kullanımını Althusser'in ortaya attığı Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) çerçevesinde ele alınmıştır.

Althusser, Devletin baskı aygıtları ve ideolojik aygıtları üzerinde tahlil yaparken, baskı aygıtları olarak hükümet, polis, ordu, hapishane gibi kurumları, ideolojik aygıtları olarak ise Kültürel DİA, Dinsel DİA, Eğitim DİA'sı, Aile DİA'sı, haberleşme DİA'sı gibi kurumlar olarak ele almıştır. Louis Althusser, ortaya attığı DİA'lar içerisinde en önemli öğelerden biri olarak Haberleşme DİA'sını işaret etmektedir. Haberleşme DİA'sı içerisinde kullanılan fotoğraf, en önemli haberleşme DİA'larından birisidir. Fotoğraf, herkes tarafından kolayca anlaşılabilen bir yapıdadır ve kitleler nezdinde en güvenilir kaynaklardan biri olarak görülmektedir. Bu ve bunun gibi nedenlerden dolayı devletler, kendi egemen ideolojilerini yayma ve benimsetme adına sıklıkla fotoğraf kullanımına başvurumaktadırlar. İcat edildiği günden itibaren gerçeklikle özdeşleştirilen fotoğrafın mevcut gerçekliği, zaman zaman egemen gücün istediği ideolojik mesajları içerecek şekilde değiştirilerek manipülasyona uğratılmıştır.

Bu bağlamda, çalışma içerisinde fotoğraf ve ideoloji ilişkisi ele alınmış, ardından ideolojik amaçlarla gerçekleştirilen manipülasyon uygulamaları örnek fotoğraflar üzerinde incelenmiş ve uygulanış çeşitleriyle ortaya konmuştur. Bu manipülasyon çeşitlerinden biri olan kurgusal fotoğrafları kullanarak Birleşik Devletler Savaş Enformasyon Ofisi (United States Office of War Information, OWI) adına propaganda çalışmaları gerçekleştiren Amerikalı fotoğrafçı Alfred T. Palmer'ın üç kurgusal propaganda fotoğrafı, Louis Althusser'in Haberleşme DİA'sı bağlamında değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi Olarak 'İdeoloji' Kavramının Açıklanması

İdeoloji kavramı sosyal bilimlerde tanımlanması en zor kavramlardan biri olarak karşımıza çıkar ve ideolojinin tanımı üzerine net bir uzlaşma mevcut değildir. İdeoloji kavramı ilk defa Fransız Devrimi sırasında Antoine Destutt de Tracy tarafından kullanılmıştır. De Tracy'e göre, ideoloji insan aklının bir bilimi olarak kabul edilir ve bu nedenle diğer tüm bilimlerin önündedir. Çünkü diğer tüm bilimler düşüncelerin ve düşünceler arasındaki ilişkilerin ürünüdür. Bu nedenle ideoloji, tüm bilimlerin kökenini açıklayabilir (akt. Örs, 2008:8-9). Özbek, Tracy'nin ideoloji kavramını olumlu bir şekilde kullanmasına rağmen, zamanla politik değişikliklerle bu kavramın olumsuz bir anlam kazanmaya başladığını belirtmektedir (2003).

Birçok araştırmacı ideoloji kavramı üzerine çeşitli tanımlamalar yapmaya çalışmıştır. McLellan'a göre ideoloji sosyal bilimlerde anlaşılması en zor kavramdır. Bunun nedeni olarak fikirlerin temellerini ve geçerliliğini sorgulamasıdır. Bu nedenle özünde tartışmalı bir kavramdır ve ciddi tartışmalara yol açmaktadır (McLellan, 1986: 1). Şimdiye kadar hiç kimsenin ideoloji üzerinde tek ve yeterli bir tanımını yapamadığını belirten Terry Eagleton, ideolojinin on altı farklı tanımının yapılabileceğini ifade eder ve bu tanımları şu şekilde sıralar (1991);

- (a) toplumsal yaşamda anlam işaretlerinin ve değerlerin üretim süreci;
- (b) belirli bir sosyal grup veya sınıfa özgü fikirler bütünü;
- (c) hâkim bir siyasi gücü meşrulaştırmaya yardımcı olan fikirler;
- (d) hâkim bir siyasi gücü meşrulaştırmaya yardımcı olan yanlış fikirler;
- (e) sistematik olarak çarpıtılmış iletişim;
- (f) bir konu için Pozisyon sunan şey;
- (g) Sosyal çıkarların yönlendirdiği düşünce biçimleri;
- (h) kimlik düşüncesi;
- (i) sosyal olarak gerekli yanılısama;
- u) söylem ve iktidar konjonktürü;
- (k) bilinçli toplumsal aktörlerin kendi dünyalarını anlamlandırdıkları ortam;
- (l) eylem odaklı inanç dizileri;
- (m) dilsel ve fenomenal gerçekliğin karıştırılması;
- (n) semiyotik kapanış;
- (o) bireylerin toplumsal yapıyla ilişkilerini sürdürdüğü vazgeçilmez ortam;
- (p) toplumsal yaşamın doğal bir gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç

Eagleton listede bazı noktalara dikkat etmek gerektiğini, tamamının birbiri ile uyumlu olmadığını, bazılarının bir başka tanıma karşı çıkabileceğini ifade etmektedir. Tanımların bazılarının 'aşağılayıcı' bazılarının ise 'moral bozucu' olduğunu belirtmektedir. Eagleton bu on altı tanımdan yola çıkarak ideoloji kavramının altı anlamının olabileceğini ifade etmiştir. Bu anlamlardan ilki, "İdeoloji, toplumun genel olarak inançlarını, fikirlerini ve değerlerini üreten bir süreci ifade etmektedir". İkincisi ise "Toplumsal olarak önemli bir grubun veya sınıfın içinde bulunduğu durumu ve deneyimlerini simgeleyen inanç ve fikirlere eşittir". Üçüncü anlamda "İdeoloji, çıkar çatışmalarının yaşandığı durumlarda toplumsal grupların çıkarlarını kabul edilebilir ve desteklenir hale getirme amacını taşır". İdeolojinin dördüncü anlamı "İdeoloji, egemen toplumsal gücün etkisi altına alınarak grup çıkarlarının meşrulaştırılmasına katkıda bulunabilir". Beşinci anlamda "İdeoloji, bir yönetici grup veya sınıfın çıkarlarını, gerçeği çarpıtarak meşrulaştırmaya yardımcı olan fikirler ve inançlarla ilişkilendirilebilir". Son olarak altıncı anlamda ise "İdeoloji, yanlış veya aldatıcı inançlara dayanabilir, ancak bu inançların

kaynağının, egemen sınıfın çıkarlarından ziyade toplumun genel maddi yapısından geldiğine inanır”. (Eagleton, 1996: 54-57).

Denzau ve North’a göre “ideolojiler, bireylerin sahip olduğu zihinsel modellerin paylaşılmış çerçevesi olup hem çevrenin nasıl yorumlanması hem de çevrenin nasıl yapılandırılacağı konusunda bir reçete sunar” (akt. Oçak, 2018). İdeoloji kavramının tanımı konusundaki tartışmalar devam ederken, genel olarak kabul gören bir tanım, ideolojinin insanların, toplumun ve evrenin bir düşünce veya inanç sistemi olduğunu işaret etmektedir (Ergil, 2015).

İdeoloji konusunda en kapsamlı çalışmalardan biri Alman düşünür Karl Marks tarafından gerçekleştirilmiştir. Marks’tan sonra gerçekleştirilen çalışmalarda Marks’ın yaklaşımı üzerine şekillenmiştir. Post-Marksist olarak tanımlanan Althusser, İdeoloji kavramı üzerine önemli çalışmalar ortaya koymuş ve ortaya attığı Devletin İdeolojik Aygıtları ile kavramı derinlemesine incelemiştir. Althusser’in ideoloji kavramı ve devletin ideolojik aygıtları kavramına geçmeden önce Marks’ın ideoloji kavramına değinmek yerinde olacaktır.

Karl Marks’a göre “İdeoloji” Kavramının Açıklanması

Marks’a göre ideoloji, ideolojik üretim araçlarını elinde tutan egemen sınıfın kendini haklı gösterme çabasına yardım etmektedir. Marks “Bilmiyorlar ama yapıyorlar” cümlesiyle insanların yaptıkları şey ile yaptıklarını düşündükleri şey arasında bir fark olduğunu ve bu yanılsamanın egemen sınıfların yürüttükleri bir ideoloji olduğunu vurgulamaktadır. Marks işçinin gerçeklere buğulu gözlerle bakmasına neden olan bu yanılsamayı “Alman İdeolojisi” adlı eserinde “Camera Obscura” örneği ile açıklamaktadır.

Camera obscura terimi Latince’de "karanlık oda" anlamına gelir ve bu terim, ufak bir delikten geçen ışığın bir odanın içindeki yüzeyde ters bir görüntü oluşturmasını tanımlar. Karl Marx, bu mekanizmayı kullanarak işçilerin yaşam koşullarıyla ilişkilendirdiği bir metafor geliştirmiştir. Ona göre, insanların düşünceleri ve dünya görüşleri, maddi yaşam koşullarından bağımsız olarak düşünülemez. Üretici güçlerle olan ilişkileri, işçilerin gerçekliği nasıl algıladığını etkilemektedir. İşçiler, maddi ilişkilerinden dolayı kısıtlı bir şekilde gerçekliği algırlarlar, bu da camera obscura’daki sınırlı ışık sızdıran delik gibi bir sınırlamaya işaret eder. Bu mekanizmada, işçiler, burjuvazinin dayattığı koşullar nedeniyle kendi çıkarlarına aykırı pratikleri doğru bir şekilde değerlendirememektedir. Marx’a göre, işçi kendi gerçekliğinin farkında değilse, bu yanlış değerlendirme ideoloji olarak adlandırılır. Marx’a göre, işçinin bulunduğu koşulların gerçeklerini görmesi engellenmektedir. İşçi, gerçeklere "buğulu gözlerle" bakar ve gerçekler çarpıtılır. Ona göre gerçekler, camera obscura’daki gibi baş aşağı görünmektedir. (Marks ve Engels, 1976). Bu durumda Marks’a göre ideoloji egemen sınıfın kendi iktidarını meşrulaştırmak ve insanları sistemin içinde tutmak adına ortaya attığı, genelde yanlış veya yanıltıcı olan ve sonunda yanlış bir bilinç oluşturan bir yanılsamadır. Marks’a göre bu görev dine düşmektedir. Ona göre din insanların

eşit muamele göreceklere ve gelecekte daha iyi bir dünyaya odaklanmalarını sağlayarak kitleleri uyuşturan bir olgudur; Althusser'a göre ise bu rol medya tarafından üstlenilir (Yalçınkaya, 2016: 29). Marx'a göre, her toplumsal düşünce ideolojik değildir. Bir düşüncenin ideolojik olabilmesi için, gerçek ilişkilere dayanması gerekmekte ve bu gerçeklik içindeki çelişkileri görmeyi engellemelidir. Marx, kapitalist toplumlarda üretim ilişkilerinin sömürü ve eşitsizlikleri özgür değişimle gizlediğini ve bu durumun özgürlük ve eşitlik ideolojisiyle meşrulaştırıldığını açıklar. Üreticiler, toplumsal yaşamlarındaki yerlerini ideolojinin etkisiyle öğrenirler ve bu nedenle kapitalist toplumlarda sistemi kabul eden çoğunluğun bu durumu yanlış bilinç kavramıyla açıklanır (akt. Onay, 2006). Marks, ideolojinin işleyişini gizleme ve yanılsama ilişkisi olarak gördüğünden bu algıyı egemen sınıf düşüncelerini temel alan, egemen ideoloji olarak görmüştür. Bu düşünce daha sonra Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları eserinde geniş ölçüde yer almış; toplumun yeniden üretiminin sağlanmasında ve kamusal alan içerisinde ideolojinin bireyi ne kadar etkilediği ve baskı aracı olduğu irdelenmiştir.

Louis Althusser'e göre "İdeoloji" Kavramının Açıklanması

Louis Althusser, Marks'ın ideolojiye yönelik perspektifinden ilham alarak kendi özgün düşüncelerini geliştirmiştir. Ancak Althusser'in kendi özgün düşüncesini üretirken kullandığı bakış açısına, Marksist teorisyenler karşı çıkmaktadır. Althusser'in ideoloji kavramının tek bir açıdan konuya yaklaştığını ve bu açının kültür alanı ile sınırlı kaldığını ifade etmektedirler. Althusser'e göre ideoloji, Marks'ın iddia ettiği gibi yanlış bilinç değildir. Ona göre zihin ideoloji üretmez. (akt. Oçak, 2018). Althusser'e göre, ideoloji her yeri sarmıştır. Düşünce sistemini değil, ortamı ifade eder ve ideoloji her yerdedir.

Althusser'e göre toplumsal oluşum üç katmandan meydana gelmektedir. "Ekonomik yapı," "Siyasal Pratik," ve "İdeolojik Düzey" olarak adlandırdığı bu katmanlardan ekonomik yapı, maddenin belirli bir üretim süreci sonucu ekonomik bir ürün haline gelmesini temsil etmektedir. Siyasal pratik katmanında toplumsal ilişkilere odaklanan Althusser, ideolojik katmanda ise insanların kendi hayatlarıyla kurduğu ilişkileri ve bu ilişkilerin nasıl dönüştürüldüğüne değinmektedir. Toplumsal formasyonun her üç düzeyi, belirtilen dönüştürücü pratiklere bağlıdır. Bir üst yapı düzeyi olması dolayısıyla ideoloji, son tahlilde ekonomik pratiğin belirleyiciliğine tabi olan maddi bir pratiktir (akt. Gürçınar, 2015: 451). Bu bağlamda Althusser'a göre, ideolojiden kaçınmak imkansızdır. İdeoloji, bireylerin egemen değerleri içselleştirmelerini sağlayarak onları yaşadıkları sistemle uyumlu hale getirmektedir (Öztürk, 2007).

Althusser, ideolojinin insanları 'özne' olarak tanımlayarak her ideolojinin sadece bir özne aracılığıyla ve öznelere için var olabileceğini ileri sürmektedir. Bebek, henüz doğmadan önce bile bir özne olarak kabul edilir ve isim verme süreciyle ideoloji tarafından şekillendirilmiş bir gerçeklik içinde doğar. İsim verme, kişilere görevler ve anlamlar yükler, bu sayede bebek doğduğu anda etnik ve dini kimlikler kazanır, böylece sistemin devamlılığını sağlar. Anne, baba, kadın, çiftçi gibi isimlendirmeler, kişilerin

toplum içindeki rollerini oluşturur ve bu isimlendirmeler aracılığıyla yapılan ayrımların tamamı ideolojiktir (Althusser, 2014).

Althusser'a göre, iktidarlar meşruiyetlerini sürdürebilmek için Devletin İdeolojik Aygıtları olarak adlandırdığı araçlara ihtiyaç duyarlar. Ona göre, hiçbir güç, bu aygıtları kullanmadan uzun bir süre devlet iktidarına sahip olamaz. Althusser, "Devletin İdeolojik Aygıtları" (DİA) ile "Devletin Baskı Aygıtlarını" (DBA) birbirinden ayırmıştır. Çünkü devletin baskı aygıtları kamusal alandayken, ideolojik aygıtlar özel alanın kontrolüne yöneliktir. Devletin baskı aygıtları genellikle şiddet ve fiziksel baskıya kullanırken, "Devletin İdeolojik Aygıtları" ise ideolojiyi ön plana çıkartır. DİA'lar, ideoloji üretme ve idare etme görevini üstlenmiştir (Althusser, 2014).

Devletin baskı aygıtlarını hükümet, polis, ordu, hapisane gibi kurumlar oluşturmaktadır. Devletin İdeolojik Aygıtlarını ise Kültürel DİA, Dinsel DİA, Eğitim DİA'sı, Aile DİA'sı, haberleşme DİA'sı gibi kurumlar oluşturmaktadır. DBA'lar doğrudan devletin bünyesinde bulunmakta iken, DİA'lar devletin bünyesinde bulunabileceği gibi özel sektör tarafından da yönlendirilebilmektedir. DİA'lardan biri olan Eğitimsel DİA, okul aracılığıyla toplumun geleceğini gizlice belirlemekte ve tüm sınıflardan çocuklar küçük yaşlardan itibaren devletin baskın ideolojisiyle eğitilmektedir. Aile DİA'sı ise birey üzerindeki en etkili ideolojik aygıtlardan biri olarak her zaman güçlü bir rol oynamaktadır. Althusser, farklı Devlet İdeolojik Aygıtlarının (DİA) çeşitli olduğunu ancak hepsinin aynı hedefe doğru hareket ettiğini vurgulamaktadır. Siyasal DİA, bireyleri devletin siyasi ideolojisine bağlamakta, sendikal DİA ise bireyleri devletin ekonomik yapısına uyarlamaktadır. Ancak bu farklılıklara rağmen, hepsi sonunda egemen ideolojiye hizmet etmektedir (Yalçınkaya, 2016). Devletin ideolojik aygıtları içerisinde yer alan en önemli aygıtlardan biri "haberleşme" DİA'sıdır. İktidarlar haberleşme DİA'sı aracılığıyla kitleleri uygun gördüğü ideoloji ile karşı karşıya bırakmaktadır. Yazılı, görsel ve işitsel her türlü medyanın ideoloji yayma amacıyla kullanıldığı haberleşme DİA'sının en önemli öğelerinden biri de fotoğrafın kullanımınıdır.

Fotoğrafın Haberleşme DİA'sı Bağlamında Kullanımı

Devletin ideolojik aygıtları, maddi ritüeller ve pratikler aracılığıyla topluma ideolojik oluşumları aktarmaktadır. Althusser'e göre haber aygıtı tüm vatandaşları basın, radyo, televizyon ile günlük milliyetçilik, şovenizm, liberalizm, ahlakçılık vb. dozlarıyla beslemektedir (2010: 179). Bu açıdan bakıldığında toplumsal ideolojinin kurgulanmasında önemli bir araçtır.

"Medya bir bilgi alış-veriş aracı olarak görülmektedir ve 'bilgi-güç' ilişkisi önemli bir etken haline gelmektedir. Ancak kapitalist ülkelerde medya kapitalistlerin hizmetindedir ve bilgi, gerçekleri değil gerçek olarak görülmesi gerekenleri değerlendirmek için kullanılan bir kavram haline dönüşmüş haldedir. Bu anlamda 'bilgi' gerçekliği değil, görünmesi gereken 'gerçekliği' yani yalanları doğru haline getiren bilgi haline gelmekte ve bu bilgi medya kanallarıyla topluma dağıtılmaktadır" (Çoban,

2011: 134). İdeolojinin kurucu öğelerinden birisi olan haberin en önemli unsurlarından biri fotoğraf kullanımınıdır. Fotoğrafın icadından çok kısa bir süre sonra ideolojik gücü, devletler tarafından fark edilmiş ve bu amaçla kullanılmaya başlanmıştır. Sontag'a göre (2008) bir fotoğrafı çekilmeye değer kılan şey ideolojidir. "Fotoğraf kullanılarak ideoloji ve inançların görünürlüğünün arttırılması sağlanabilir. Fotoğraf bir ideoloji ya da inanç yaratmaz; ancak var olan ideoloji ve inancın görünürlüğünün artmasını sağlar" (Yaman, 2014: 40-41).

Fotoğrafın algı yönetme ve ikna etme amacıyla ideolojik olarak kullanılmasının en büyük etmenlerinden biri gerçekliğin bir kanıtı olarak belge niteliği taşıdığı düşüncesidir. Fotoğrafın ilk icat edildiği yıllarda insanlar fotoğrafın gerçeğin bir kanıtı olduğu düşüncesi üzerinde uzlaşmışlardır. Fakat fotoğrafın icadından çok kısa süre sonra ortaya çıkan propaganda fotoğrafları ve foto-manipülasyon çalışmaları ile fotoğraflar ideolojiden beslenerek gerçekliği yeniden üretmektedir. Bu bağlamda fotoğrafın gerçekliğin bir kanıtı olduğu düşüncesi bugün tartışmalı hale gelmiştir. Fotoğrafın belge niteliği taşıması tartışmalı bir hale gelmiş olsa da geçmişte en güvenilen kaynak olarak kabul edilmiş ve günümüzde de halen bu anlayış devam etmektedir. Bu doğrultuda egemen sınıflar kendi ideolojilerinin kitleler tarafından benimsenmesi ve desteklenmesi adına fotoğraf ile propaganda çalışmalarına sıklıkla başvurmaktadır. İdeolojik açıdan fotoğrafların kullanılmasının en büyük etkenlerinden biri fotoğrafın üretiminin, baskısının ve kitlelere ulaştırılmasının oldukça kolay, etkisinin ise büyük olmasıdır.

Fotoğraf, daha çekilmeye ilk karar verildiği anda bile ideolojinin etkisi altındadır. Fotoğrafçı ayarladığı çerçeveye, göstermek istediklerini kadrajın içine, göstermek istemediklerini ise kadrajın dışında bırakarak kendi ideolojik duruşunu belirlemektedir. Bir fotoğrafın hangi açıdan, hangi çerçeveye, hangi objektifle çekileceğine o an fotoğrafçı karar vermekte ve bu kararların her birinin değişiminde, ortaya çıkan fotoğrafın izleyicide oluşturacağı etki değişiklik göstermektedir. Böyle bir durumda fotoğrafı, fotoğrafçının ideolojisiyle şekillenmiş bir düşüncesi olarak görmekte mümkündür (Fırat, 2008). Daha fotoğraf çekilmeden önce fotoğrafçı tarafından alınan ve basit gibi görülen bu kararların seyirci üzerindeki etkileri ve olayı algılayış biçimleri değişiklik gösterirken, fotoğrafın icadından çok kısa bir süre sonra ortaya çıkan manipülasyon çalışmaları ile bu algılanış şekli çok daha farklı ve etkili bir biçimde değiştirilebilmektedir.

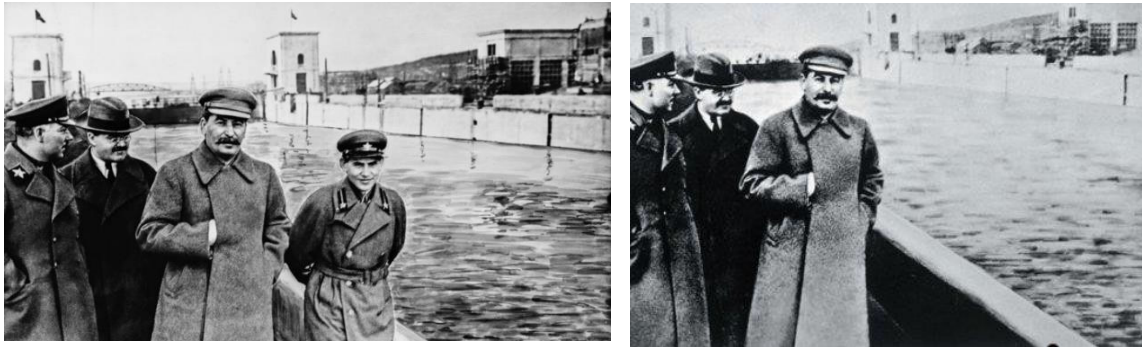
Manipülasyon Kavramının Çeşitli Örnekler Bağlamında ve Fotoğrafta Kullanımı

Fotoğraf makinesinin icadından hemen sonra, fotoğrafın ideolojik etkisi ve toplum üzerindeki gücü fark edilmeye başlanmıştır. Fotoğrafın ideolojik gücünün fark edilmesiyle birlikte fotoğraf iktidarların dikkatini çekmiş ve fotoğrafı algı yönetme ve kitleleri ikna etme aracı olarak sıklıkla kullanılmıştır. 1850'lerden itibaren fotoğraflar üzerinde manipülasyon çalışmaları gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ülkeler, bu yeni foto-manipülasyon uygulamalarının, egemenliklerini sağlamlaştırma ve ideolojilerini

yayma konusundaki önemini kısa sürede kavramışlardır. Bu bağlamda bu uygulama hemen hemen her lider tarafından kullanılmıştır ve vazgeçilmez bir uygulama haline gelmiştir. Ülkelerin, Fotoğraflar üzerinde manipülasyon çalışmaları yapmasındaki temel amaç, “istedikleri ideolojik göndermeleri içerecek şekilde fotoğrafları değiştirerek gerçekliği yeniden üretmektir. Kısaca fotoğraf bir belge olarak gösterdiği şeyden göstermesi istenilen şeye dönüştürülmektedir. Bu tarz uygulamalar, toplumda belirli bir tutumun şekillenmesi amacıyla yapılmaktadır ve içerdiği hileli yönlendirmeler nedeniyle bir hayli etkili olmaktadır” (Korkmaz, 2014: 27). Bu anlamda fotoğraf kullanımı, ideolojiler için vazgeçilmez bir araç olmuştur. Günümüzde dijital manipülasyon teknikleri, teknolojinin gelişmesiyle kolaylaşmış ve fotoğrafçılığı çokça etkilemiştir. Bu, özellikle siyasi ve sosyal olaylarda ciddi etik sorunlara neden olabilmektedir. Manipüle edilmiş fotoğraflar gerçeklik algısını bozmakta ve insanları rahatlıkla yanıltabilmektedir.

Fotoğraflar çekim öncesinde, çekim sırasında, çekim sonrasında ve hatta yayınlanma aşamasında manipülasyona uğratılabilmektedir. Fotoğrafçının çekim için tercih ettiği duruş yeri ve kamerayı çevirdiği taraf, çerçeveye dahil edip etmedikleri, çekim açısı, kullanılan objektif veya olaya uzaklığı, yakınlığı, çekimden sonra bilgisayar programlarının yardımıyla gerçekleştirilen ekleme – çıkarma, renk oynamaları, yeniden çerçeveleme gibi yöntemlerle ve yayınlanma sırasında fotoğraf seçiminin yapılması sürecinden başlamak üzere, fotoğraf altı yazıları, fotoğrafın yayınlandığı sayfa, fotoğrafın yakınında bulunan diğer haberlerin konusu ve sayfadaki diğer fotoğrafların kullanımı gibi yöntemlerle fotoğraflar manipülasyona uğratılabilmektedir.

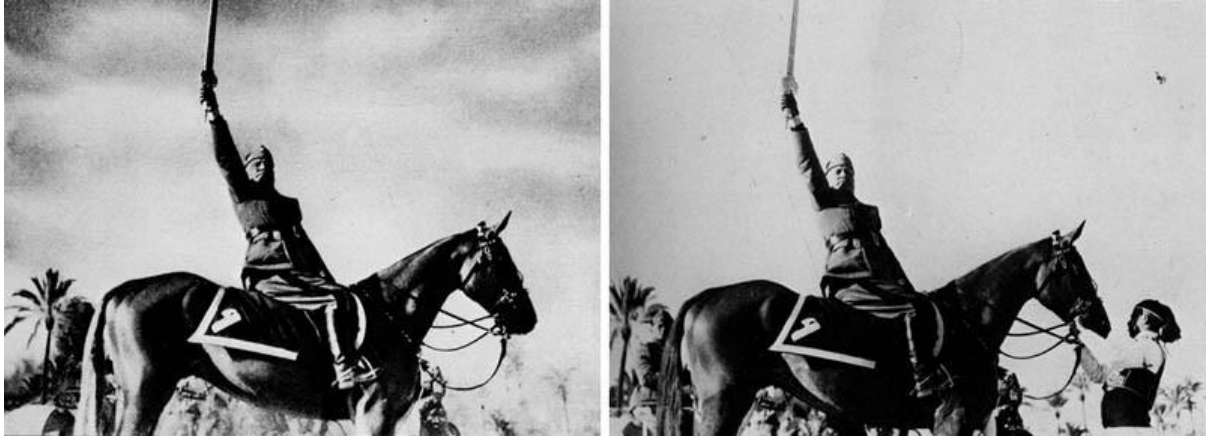
Fotoğrafta manipülasyona dijital teknolojinin icat edilmesinden önce de yaygın olarak başvurulmaktadır.

Görsel – 1 Solda Josef Stalin'in Nikolaj Yejev de diğer liderlerle fotoğrafı, sağda ise Nikolaj Yejev fotoğraftan kaldırılmış. (Kaynak: sputniknews.com.tr)

Görsel-1'de görüldüğü üzere Josef Stalin manipülasyona başvuran liderler arasındadır. Sol tarafta orijinal hali görülen fotoğrafta Josef Stalin ve sol yanında Nikolay Yejev görülmektedir. Sağ taraftaki fotoğrafta ise Nikolaj Yejev bulunmamaktadır. Fotoğraftan silinen Nikolaj Yejev 1936-1938 yılları

arasında SSCB İçişleri Halk Komiserliği yaptığı dönemde birçok tartışmalı karara imza atmıştır. Zamanla Stalin'in gözünden düşen Nikolay Yejev görevinden tasfiye edilmiş ve kısa süre sonra kurşuna dizilerek idam edilmiştir. Bu olaydan sonra Stalin'in gözünden düştüğü için tüm kayıtlardan ve bu fotoğraftan silindiğini iddia edenler olduğu gibi Stalin'in batıl inançlara sahip olduğu ve bu yüzden ölmüş bir kişiyle aynı karede olmamak için böyle bir manipülasyona başvurduğunu dile getirenlerde mevcuttur. Bunların dışında fotoğrafta açık bir şekilde Nikolay Yejev'un Stalin ile aynı hizada olduğu ve bu nedenle Stalin'in ön planda olmasını engellediği açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca Stalin'in yanında kendinden emin ve rahat duruş şekli Stalin ile aynı hiyerarşik seviyede olduğu izlenimi uyandırmakta ve Stalin'in bu fotoğraf özelinde karizmasına ve hakimiyetine gölge düşürmektedir. Nikolay Yejev'un fotoğraftan silinmesiyle Stalin tek başına ön planda kalmaktadır. Fotoğraf manipüle edilmiş yeni haliyle Stalin'in hakimiyetine ve kendinden emin görünümüne hizmet etmektedir.

Görsel – 2 Solda Mussolini'nin fotoğrafının orijinali, sağda ise manipüle edilmiş versiyonu (cnntürk.com).

İtalyan faşist lider Benito Amilcare Andrea Mussolini de fotoğrafta manipülasyon uygulamasına başvuran liderlerden biridir. Görsel -2'de görüldüğü üzere atın üzerinde kendinden emin bir şekilde kılıcını havaya kaldırarak meydan okurcasına bir poz veren Mussolini aslında fotoğrafta manipülasyon uygulamasına başvurmuştur. Sakin olması için atın eyerini tutan ve atın arka tarafında görülen kişileri fotoğraftan çıkartarak daha güçlü daha kahraman görünmeye çalışmaktadır. 1942 yılında yani İtalya'nın da içinde olduğu II. Dünya Savaşı sırasında çekilen bu fotoğrafın Mussolini'nin hakimiyeti ve kahramanlaştırılması adına propaganda fotoğrafı olduğu açıktır ve bu düşünceyle Mussolini'nin kahramanlığı ve cesaretinin simgelenmesinin önündeki engeller fotoğraftan kaldırılmıştır.

Görsel – 3 Solda William’ın fotoğrafının servis edilen hali, sağda ise orijinali görülmektedir (cnntürk.com).

Görsel-3’te görüldüğü üzere Kanada Başbakanı William Lyon Mackenzie King 1939 yılında çekilen fotoğrafta, manipülasyondan yararlanan bir diğer liderdir. William, İngiliz Kraliçesi Elizabeth ve Kral VI. George ile yer aldığı fotoğraftan Kral VI. George’u sildirmiştir. Bu uygulamayla Elizabeth ile baş başa sohbet ediyormuş gibi görünen William’ın amacı açık bir şekilde daha güçlü görünmektir. Kraliçe’nin William’a bakışı, gülümseyişi ve William’ın kendinden emin gülümseyen duruşuyla manipüle edilmiş fotoğraf Kanada Başbakanı’nı daha güçlü göstermeyi amaçlamaktadır.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere liderler zaman zaman hakimiyetlerini pekiştirmek, zaman zaman da rakiplerinin önüne geçmek ya da daha karizmatik ve güçlü görülmek adına fotoğraflarında manipülasyon uygulamalarına başvurmuşlardır. Dönem itibariyle bakıldığı zaman yukarıdaki manipülasyon örnekleri I. ve II. Dünya savaşları öncesi, sonrası ve bu savaşlar esnasında yani siyasi ve askeri olarak çalkantılı dönemlerde başvurulan uygulamalar olmuştur. Özellikle savaş sırasında ülkeler meşrutiyetlerini, haklılıklarını, mağduriyetlerini veya kahramanlıklarını göstermek adına fotoğraf üzerinde manipülasyon çalışmaları yapmaktadırlar. Bu örneklerin dışında neredeyse aynı dönemler manipülasyona başvuran kişiler arasında Hitler, Mao ve Lenin gibi liderlerde bulunmaktadır.

Ekleme – çıkarma yöntemiyle yapılan manipülasyon uygulamalarını şu ana kadar olan örnek fotoğrafların çekildiği dönemde gerçekleştirmek zor ve maliyeti yüksek işlemler gerektirirken bugün basit bir bilgisayar yazılımı ile çok daha kolay bir şekilde neredeyse herkes tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Bilgisayar programları yardımı ile gerçekleştirilen bu uygulamaların çok

daha kolay ve ulaşılabilir olması, sonuçlarının çoğu zaman gözle tespit edilemeyecek kadar başarılı olması günümüzde çok daha yaygın bir biçimde kullanılmasına sebep olmuştur.

Görsel-4 Aynı fotoğrafın Newsweek ve Time dergilerinde kullanım (kontrastdergi.com)

Ekleme-çıkarma yaparak manipülasyon uygulamasının dışında çok basit bir renk oynaması ile de fotoğraf belli bir amaca yönelik algı yaratıp manipülasyon gerçekleştirebilmektedir. Bu konudaki en bilindik örneklerden birine Time dergisi imza atmıştır. 1994 yılında ünlü Amerikan Futbolu oyuncusu Orenthal James Simpson'ın karısını öldürdüğü iddiası ile tutuklanmış ve dava süreci başlamıştır. Bu olayı kapağına taşıyan iki dergi aynı fotoğrafı kullanmıştır. Ancak aynı fotoğraf kullanılmış olmasına rağmen iki derginin fotoğrafı kullanım şekilleri farklılık göstermektedir. Newsweek dergisi fotoğrafı olduğu gibi kapağına taşırken Time dergisi fotoğraf üzerinde karartma yaparak O. J. Simpson'u suçlu göstermeye çalışmıştır. Irkçılık konusunun gündemde olduğu ve hatta bu dava özelinde de ırkçılığın gündeme geldiği ve çokça tartışmalara neden olduğu bu dönemde Time dergisinin böyle bir manipülasyon uygulamasına yönelmesi sonucu yoğun eleştirilere maruz kalmış ve dergi ırkçılıkla suçlanmıştır.

Görsel-5 Çerçeveleme kullanılarak yapılan manipülasyon.

(www.boredpanda.com)

Objektif seçimi ve çerçeve kullanımı ile çekim sırasında yapılan manipülasyon uygulamasına uygun bir örnek Görsel-5'te görülmektedir. Görsel, Paris'te vergi protestoları sırasında bir televizyon kanalının yaptığı haber görüntüsünü içermektedir. Fotoğrafta görüldüğü üzere kameramanın kamerayı yerleştirdiği yer, objektif seçimi, odak uzaklığı ile gerçeklik olduğundan farklı gösterilerek manipüle edilebilmektedir. Görselde görüldüğü üzere kameraman çerçevesini göstericiler kadrajının tamamını dolu gösterecek şekilde oluşturmuş ve böylece eyleme katılan çok sayıda insan olduğu algısı yaratmayı amaçlamıştır. Diğer açıdan muhtemelen bir vatandaşın çektiği fotoğrafta çok açık bir şekilde birkaç düzine protestocu görülmektedir. Fakat haber kanalı adına çalışan kameramanın kurduğu kadraj ile gösteriye binlerce insanın katıldığı algısı yaratılmaktadır.

Görsel-6 Prens Williams'ın farklı açılardan çekilmiş fotoğrafı
(www.boredpanda.com)

Fotoğrafta manipülasyon yöntemlerinden bir diğeri ise fotoğrafın çekim açısıdır. Görsel-6'da Prens William'ın farklı açılardan çekilmiş fotoğrafları, açı farkı ile gerçekliğin nasıl manipüle edilebileceğini açık bir şekilde göstermektedir. Prens gerçekte sağ eliyle üç işareti yaparken diğeri açıdan olan fotoğrafta, basın mensuplarına el hareketi yapıyormuş gibi görülmektedir. Fotoğrafa hiçbir eklemecikartma yapmadan, bilgisayar yardımı ile üzerinde oynama yapmadan sadece açı farkı ile gerçekliğin değiştirilebileceği, fotoğrafçının etik ahlak ve ilkelere bağlı kalmasının önemini açık bir şekilde göstermektedir.

Görsel-7 Anadolu Ajansı tarafından gösterilen manipülasyon örnekleri
(aa.com.tr)

Fotoğrafın bağlamından kopartılarak yayımı sırasında da manipülasyona uğradığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Bir olay sonrası, fotoğraf arşivindeki bir fotoğraf, yaşanan bu olay ile bağdaştırarak, bu olayın sonucu yaşanmış bir olay gibi paylaşılarak yapılan manipülasyon uygulamaları da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. En yakın ve bilindik örneklerinden biri Türkiye'nin 9 Ekim 2019 tarihinde Suriye'nin kuzeyinde gerçekleştirdiği Barış Pınarı Harekâtı sonrası yaşanmıştır. Gerçekte farklı bir zaman ve coğrafyada çekilen bir fotoğraf, karşıt görüşlü gruplar tarafından sanki bu harekât sonucu yaşanmış gibi paylaşılarak algı yaratma ve kamuoyu oluşturma çalışmaları yürütmüştür. Anadolu Ajansı, sosyal medya ve çeşitli internet sitesinde paylaşılan manipülasyon amaçlı bu fotoğrafların gerçekte ne zaman, nerede yaşandığını ortaya çıkarmak amacıyla Görsel-7'de fotoğrafların 'Gerçek' bağlamlarını yayımlamıştır.

Propaganda aracı olarak en çok kullanılan yöntemin kurgusal fotoğraf olduğu söylenebilmektedir. Bu yöntem ile yapılan propaganda çalışmalarında fotoğraf karesinin içindeki her şey, kurulmak istenen ideolojiye hizmet edecek şekilde tasarlandığı için en etkili yollardan biri olarak görülmektedir. Kurgusal fotoğrafta, fotoğrafçı gerçekte olmayan bir anı veya gerçekte yaşanmış olan fakat gerçekleştirilmesi ümit edilen propaganda etkisinden uzak olan bir anın tekrar canlandırılmasıyla oluşturulabilir. Bu konudaki artık ikonikleşmiş örnek ise 23 Şubat 1945 tarihinde Associated Press (AP) fotoğrafçısı Joe Rosenthal tarafından çekilen "Iwo Jima'ya Bayrak Dikilirken" adlı fotoğrafıdır.

Görsel-8 İwo Jiwa 'da ilk çekilen fotoğraf ve daha sonra Joe Rosenthal tarafından tekrar çekilen fotoğraf.

Fotoğrafta, beş ABD deniz piyadesi ve bir deniz subayı Iwo Jima’da bulunan Suribachi Tepesine ülkelerinin bayrağını dikerken görülmektedir. 1945 yılında Pulitzer Ödülü kazanan fotoğraf, dünyanın en çok çoğaltılan fotoğraflarından biri haline gelmiştir. 1954 yılında Washington DC’de ve onu takip eden yıllarda Harlingen-Teksas’ta olmak üzere iki ayrı yerde anıt haline getirilen fotoğraf sayesinde ABD, 26 milyar dolarlık tahvil satarak savaş sırasında kendisine büyük bir kaynak yaratmıştır. Bayrağın dikilmesi sırasında çekilen gerçek fotoğraf Görsel-8’in üst kısmında görülmektedir. Söz konusu fotoğraf, Kıdemli Başçavuş Louis R. Lowery tarafından çekilmiştir. Bu fotoğraf incelendiğinde ABD askerlerinin bölgeye gerçekten bayrağı diktikleri fakat daha sonra servis edilen “Iwo Jima’ya Bayrak Dikilirken” adlı fotoğraf kadar etkili olmadığı görülmektedir. Fotoğrafçı Joe Rosenthal, çareyi o anı canlanmakta bulmuştur. Rosenthal’in çektiği fotoğraf ise gerçek bayrak dikilmesinden 5 gün sonra bayrağın tekrar dikilme anında çekilmiştir (Lancaster, 2023). Görsel-8’in alt kısmındaki fotoğrafta görüldüğü üzere bayrak dikme anı tekrar ettirerek, yaratılmak istenilen algıya uygun şekilde fotoğraflanmıştır. Kurmaca fotoğraf amacına ulaşmış ABD savaş için tahvil satarak kendisine kazanç sağlamıştır.

Fotoğrafta Manipülasyonun Propaganda Amaçlı Kullanımı

Latince ‘propagare’ kökünden türeyen propaganda kavramı ‘yeni fidanlar elde etmek üzere toprağı ekme’ anlamına gelmektedir (Fırat, 2008: 7). Türk Dil Kurumuna göre propaganda, bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmaya, benimsetmeye ve yayma amacıyla söz, yazı gibi yollarla gerçekleştirilen çalışmadır (TDK, sozluk.gov.tr). Birçok araştırmacı propaganda terimi üzerine çeşitli tanımlamalar yapmaya çalışmışlardır. Buna göre: “Propaganda, mesajların otoriter bir üslup ile tek taraflı ve yoğun olarak hedef kitleye aktarılmasıdır (Aziz, 2003: 14). Propaganda, bilinçli olarak tasarlanan iletişim yoluyla toplumun tutum ve davranışlarımızı etkilemeyi amaçlayan bir süreçtir (akt. Korkmaz, 2014). Jean Marie Domenach, propaganda aracının en çok kullanılan stratejik ve taktiksel yöntemlerini beş başlık altında şöyle sıralar:

- 1- Yalınlık ve tek düşman kuralı: Propaganda sade, ayrıntılar olabildiğince aza indirgenmiş, fakat çarpıcı olmalıdır.
- 2- Büyütme ve bozma kuralı: Olayın propagandaya hizmet eden yönü abartılı bir şekilde vurgulanırken, işe yaramayan bölümleri ya hiç verilmez ya da çarpıtılarak sunulur.
- 3- Düzenleme, tekrarlama: Propaganda yapan için önemli olan konular farklı görüşler altında sürekli tekrarlanır. Kitleler en basit düşünceleri bile sürekli tekrar edilmesiyle hatırlayabilir.
- 4- Aşılama kuralı: Propaganda genellikle ulusal mitlere veya geleneksel önyargılara dayandırılır.
- 5- Birlik kuralı: Birey ile toplum karşı karşıya getirilerek ayrık sesler önlenir. Özellikle

otoriter rejimlerde yapılan büyük toplantı, yürüyüş gibi eylemler, kullanılan bayrak, üniforma gibi unsurlar ve topluca söylenen marşlar topluluğu oluşturan bireylerin ortak bir ses yaratma amacını güder (akt. Fırat, 2008: 9).

Genel olarak propagandanın amacı, toplumda gücün ele alınması ve ele alınan gücü veya dengeyi değiştirerek kitlelerin veya bireylerin sahip olduğu fikir ve eylemlerin planlı olarak yönlendirilmesi şeklinde açıklanabilir. Bu yol ile kitlelerin beklenti ve tutumlarını propaganda yararına olacak şekilde değiştirilerek toplumsal kontrollü sağlamaya yöneldiği kabul edilmektedir (akt. Fırat, 2008: 12).

Fotoğraf, propaganda uygulamalarına en açık alanlarından birisi olarak göze çarpmaktadır. Farklı coğrafyalarda ve sosyo-ekonomik kesimlerde insanlar üzerinde ortak bir etki yarattığı için fotoğraf, propaganda için önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Kanburoğlu bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Fotoğrafın belirtmek istediği anlamı desteklemek üzere söze ve yazıya ihtiyacı olmadığı için bu sanat dalındaki anlamın her ulus tarafından anlaşılması kolaydır. Fotoğraflar, geniş halk kitleleri tarafından kolay anlaşılıp okunabilmeleri nedeniyle, propaganda amacıyla da yaygın bir kullanıma sahiptir.” (Kanburoğlu, 2003: 139).

Fotoğrafın belge niteliği taşıdığı düşüncesi ve kitleler tarafından en güvenilir kaynaklar arasında başı çekmesi, fotoğrafın propaganda amacıyla kullanımında da büyük bir etken olduğu söylenebilir. Propaganda yapan kurum iletmek istediği mesajı içeren fotoğrafı kendi bakış açısı ile oluşturmaktadır. Propaganda fotoğrafları, yaratılan ideolojik anlamlar dünyası ile çoğu zaman var olan gerçekliğin değiştirilerek yeni bir gerçeklik ortaya çıkarmaktadır. (Ulutaş, Çevik, 2015). Çünkü propaganda fotoğraflar ile kitlelerin bir konuda yeni bir tutum geliştirmeleri veya var olan tutumlarını güçlendirmeleri hedeflenmektedir.

Alfred T. Palmer’ın Kurgusal Propaganda Fotoğraflarının Değerlendirilmesi

Alfred T. Palmer 1906 yılında San Jose, California, ABD’de doğmuş ve 1912 yılında ailesiyle birlikte Long Beach, California, Amerika Birleşik Devletleri’ne taşınmıştır. 1916’da annesi Harriet’in çalıştığı Yosemite Ulusal Parkı’nı ilk kez ziyarete gitmiştir ve bu yolculuk sırasında bir dizi fotoğraf çekerken fotoğrafçı Ansel Adams ile tanışmıştır. Profesyonel olarak ilk deneyimi 1930’larda denizcilik şirketleri Dollar Line, Matson ve Moore-McCormack Line gemilerine ait resmi fotoğrafçı olmasıyla gerçekleşmiştir. 1938’de Amerika Birleşik Devletleri’ni dolaşan sanatçı Amerikalıların günlük yaşamını belgeleyen çok sayıda fotoğraf çekmiştir.

1940 yılında, Amerika Birleşik Devletleri henüz II. Dünya Savaşına girmemişken, dönemin Amerikan Başkanı Franklin D. Roosevelt tarafından Office of Emergency Management (Acil Durum Yönetimi ofisi, OEM) kurulmuş ve fotoğraf bölümünün başına Alfred T. Palmer getirilmiştir. 7 Aralık 1941 tarihinde gerçekleşen Pearl Harbor saldırısının hemen ertesi günü ABD savaşa girdiğini ilan etmiştir. ABD savaşa girdikten yaklaşık altı ay sonra Birleşik Devletler Savaş Enformasyon Ofisi (United States

Office of War Information, OWI) kurulmuş ve Alfred Palmer, benzer bir görevle bu kurum adına çalışmaya başlamıştır. OWI, erkekleri savaşa ikna etmek, kadınları ağır sanayi de dahil iş gücüne dahil etmek, vatanseverliği yükseltmek, Amerikan moralini inşa etmek gibi amaçlarla propaganda çalışmaları gerçekleştirmiştir.

Alfred T. Palmer, savaştan sonra National Geographic için fotoğraflar çekmeye devam etmiştir. Çalışmaları ABD Kongre Kütüphanesi, ABD İçişleri Bakanlığı ve çeşitli özel koleksiyonlarda arşivlenmiş olan sanatçı 1993 yılında vefat etmiştir (Chen, 2016, 2db.com).

Değerlendirmeye alınan bütün fotoğraflar Alfred T. Palmer tarafından Birleşik Devletler Savaş Enformasyon Ofisi (United States Office of War Information, OWI) adına çekilmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacı, fotoğrafta manipülasyonun ideolojik bağlamda ne şekilde kullanılabileceğini ortaya koymaktır. Fotoğrafta manipülasyon özellikle dijitalleşme dönemi sonrasında atıfta bulunsa da icadından günümüze kadar geçen sürede fotoğraf her dönem manipülasyona uğramış ve ideolojik bir araç olarak kullanılmıştır. Özellikle savaş dönemlerinde devletlerin en sık başvurduğu propaganda araçlarından birisi olan fotoğraf, birçok devlet ideolojisi tarafından halkın desteğini almak ya da gücünü sağlamlaştırmak amacıyla kullanılmıştır. Çalışma bu bağlamda Alfred T. Palmer'ın ABD Hükümeti tarafından kurulan, Office of Emergency Management ve United States Office of War Information ofislerinin başında olduğu dönemde ürettiği fotoğrafları analiz ederek ideoloji üretme açısından kullanılıp kullanılmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma yukarıdaki amaçları ortaya koyabilmek için iki aşamalı bir analiz yöntemi kullanmaktadır. İlk aşamada Terry Barrett'ın Fotoğrafi Eleştirmek, İmgeleri Anlamaya Giriş adlı kitabında ortaya koyduğu fotoğraf eleştirisi basamaklarını kullanmaktadır. Barrett'a göre fotoğraf eleştirisi dört basamaktan oluşmaktadır. Birinci basamakta incelenen fotoğrafa ait betimeler yapılmakta ve bu aşamada fotoğrafta görülen her şey betimlenmelidir. Eleştirinin ikinci aşaması ise 'analiz' aşamasıdır. Analiz aşamasında eleştiriyi yapan kişi betimleme aşamasında elde ettiği verilerden yola çıkarak fotoğrafa ait temel ilkeleri ele almaktadır. Üçüncü aşama ise önceki iki aşamada elde edilen veriler aracılığıyla fotoğrafın ne anlama geldiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Üçüncü aşamada yorumlamanın yapılabilmesi için belirli bir perspektif belirlenmeli ve bu perspektif doğrultusunda eser yorumlanmalıdır. Bu noktada bu çalışma özelinde göstergebilimsel yorumlama perspektifi kullanılmaktadır. Göstergebilimsel analiz aynı zamanda araştırmanın temel aldığı ikinci yöntemdir.

Göstergebilim birçok alanda kullanılsa da özellikle fotoğraf analizinde sık başvurulan bir yöntemdir. Temel olarak gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkiye odaklanan ve görünen anlamın yanında örtük olarak verilmek istenen anlamın ne olduğunu ortaya koymaya odaklanmaktadır. Göstergebilimin

kuramsal çerçevesini belirlemeye çalışan Makbule Civelek ve Oğuz Türkay (2020, 773) göstergebilimin özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir;

Göstergebilim, olay ve olgulara değişik bakış açıları ile geniş bir perspektiften bakmayı mümkün kılar. Göstergebilim, anlamın nasıl inşa edildiğini, görünen anlamın dışındaki derin anlamı ortaya koymaya çalışır. Göstergebilim, bir etkileşim sürecini ifade etmektedir. Çözümleme yapılacak metinler üzerinde ilişki kurmayı ve anlamsal çıkarımlar yapmayı sağlamaktadır. Göstergebilim, anlamlı bir bütünü parçalara ayırarak çözümlemeyi mümkün kılar. Göstergebilim, tüm parçaların arasındaki anlamsal bağı saptamaya çalışır. Göstergebilim; gösterge, gösteren ve gösterilen ilişkisini sistemli bir şekilde incelemeye olanak tanır.

Alfred T. Palmer’ın Fotoğraflarının Analizi ve Yorumu

Alfred T. Palmer’ın American Pineapple adlı fotoğrafın analizi ve yorumu

Fotoğrafının betimlemesi

American Pineapple (Amerikan Ananası) adlı örnekte görülen fotoğraf, Amerikalı fotoğrafçı Alfred T. Palmer tarafından çekilmiştir. Bir savaş anını canlandıran fotoğrafın merkezinde, pimi çekilmiş bir el bombasını atmak üzere olan Amerikan piyade askeri bulunmaktadır. Alt açıdan çekilen fotoğrafta asker, yan durmuş bir şekilde sol elini nişan alır vaziyete omuz hizasında kaldırmışken, sağ elinde ise pimi çekilmiş bir el bombası vardır ve bombayı fırlatmak için kolunu dirsekten kırarak geride tutmaktadır. Fotoğraf bombayı fırlatmadan hemen önceki anı canlandırmaktadır.

Askerin üzerinde yeşil-gri karışımı askeri kamuflaj üniforması vardır. Tam teçhizatlı giyinmiş askerin omzunda çapraz bir şekilde takılmış piyade tüfeği vardır. Tüfeğin büyük bölümü sırtında kalırken omzunun üstünden silahın namlusu, belinin altından ise silahın kabzası görülmektedir ve silahın omzunda tutan siyah kayış askerin sol omzundan sağ bacağına doğru birleşmektedir. Askerin açık kahverengi bir sırt çantası vardır. Sırt çantası askerin arka kısmında kaldığı için görülmesi de omuzlarında görülen çantanın kolları ve çantanın sıkı durması için belinden bağladığı kayıştan anlaşılmaktadır. Ayrıca askerin üzerinde sağ omzundan çapraz bir şekilde takılmış bir gaz maskesi çantası görülmektedir. Fotoğrafın ön planında görülen bu çantanın üzerinde rahatça görülecek bir şekilde “US” yazmaktadır. Ayrıca bu yazının altında ‘Army Service Gas Mask’ yazmaktadır ve bu çanta da sırt çantası gibi açık kahve rengindedir. Askerin kafasında, yuvarlak hatlı kask vardır ve bu kask askerin çenesinin altından geçen yeşil bir kemerle kafasına tutturulmuştur. Kaskın üstünde, askerin nişan almak için uzattığı kolunun üzerinde ve sol bacağına, sanki bir patlama sonrası olmuş gibi beyaz toz zerrecikleri vardır. Bu toz zerrecikleri en çok siyah kaskın üzerinde yoğunlaşmıştır. Esmer olan askerin suratında, burnun ve sol yanağının üzerinde yoğunlaşmış bir şekilde is ve kir görünmektedir.

Bu lekeler az da olsa ellerinde de görülmektedir. Askerin nişan almak üzere uzattığı sol elinin yüzük parmağında bir alyans görülmektedir. Ayrıca askerin sol bileğinde üniformanın altından, kayışının bir bölümü görülen bir saat vardır.

Gözünü sözde düşmana dikmiş olan askerin suratında kin, cesaret ve öfke ifadesi vardır. Fotoğrafın sol tarafında, bir bölümü görülen yapraksız ince bir ağaç bulunmaktadır. Fotoğrafın sağ tarafında ise üstten kadraja giren gene yapraksız ve ince bir dal parçası görülmektedir. Aynı zamanda, sağ alt tarafta ince yapraklı bir ağacın üst kısmı görülmektedir. Bu ağaca benzer, yan yana diziliş birkaç ağaç üst kısımları fotoğrafta çok az görülecek şekilde, fotoğrafın sağ tarafından sol tarafına doğru sıralanmıştır. Fotoğrafın sağ, sol ve alt kısmını çok az kaplayan ağaçlar ve merkezdeki askerin dışında kalan her yer lacivert gökyüzüdür. Fotoğrafın altında çok az görülen ağaçlar hariç hiçbir şey üst üste binmez. Şafak vakti alacakaranlıkta çekilen fotoğraf, sağ taraftan güçlü bir beyaz ışıkla, sol tarafından ise dolgu ışığıyla desteklenmiştir.

Görsel-9: American Pineapple, Alfred T. Palmer 1942. (loc.gov)

Fotoğrafının Yorumlanması

Alfred T. Palmer, *American Pineapple* adlı bu fotoğrafı, 1942 yılında, Birleşik Devletler Savaş Enformasyon Ofisi (United States Office of War Information, OWI) adına Virginia, Fort Belvoir adlı eğitim kampında çekmiştir.

Askerlik adına bir algı yaratarak, Amerikalı erkeklerin savaşa katılması adına çekilen bu fotoğraf, savaş alanından binlerce kilometre uzakta, Virginia'da çekilmiştir. Savaşın gerçek yüzüyle yakından uzaktan alakası olmayan fotoğraf, bir film karesi gibi görülmektedir. Amerikan yönetimi, ülkelerinin vatandaşı olan erkekleri, savaşa gönderebilmek adına, savaşı olduğundan çok daha farklı bir şekilde resmetmiştir. Savaşı bir kahramanlık filmine veya çizgi romanına benzeterek, savaşın gerçekliğinden çok uzak bir fotoğraf ortaya koymuşlardır. Amerikalı erkeklerin, askerlik ve savaş algısını değiştirmek adına ortaya konan bu fotoğraf, alacakaranlıkta, yapay ışıkla çekilmiştir ve fotoğrafta yoğun bir kontrast mevcuttur. Amerikalıların alışık olduğu reklam, çizgi roman veya film estetiğine uygun olarak çekilen fotoğraf, tamamen var olan gerçeği çarpıtmakta ve o dönemdeki iktidarın uygun gördüğü algıyı yaratma amacındadır. Askerin alyans takması, yine askerlik algısının değiştirilmesi adına gerçekleştirilmiş bir ayrıntı olarak yorumlanabilir. Savaşa, yalnızca bekar erkeklerin değil evli erkeklerinde gitmesi gerektiği algısı yaratılmaya çalışılmaktadır. Savaşa, bekar olan erkeklerin gitmesi gerektiğini düşünen, kendisinin karısı ve çocukları olduğu için bu savaşa katılmak yerine, ailesine baklamlı yükümlü olduğunu düşünen insanlar hedef alınarak onların da savaşa katılması hedeflenmiştir. Ayrıca evli olan bu askerin suratındaki cesaret, kin gibi duygular, ailesini ve ülkesini korumak adına savaştığı şeklinde yorumlanabilir.

Fotoğraf, merkezdeki piyade askerini yüceltmek, cesur ve güçlü göstermek adına alt açıdan çekilmiştir. Askerin yüzündeki kin, öfke, cesaret, kendine güven ve kararlılıkla bir Amerikan askeri imajı yaratılmaya çalışılmaktadır. Askerin yüzü, çantası, elbisesi hafif kirliyen, silahının çok temiz olmasının da gene bu amaca hizmet ettiği söylenebilir.

Askerin taşıdığı gaz maskesi çantası fotoğrafın ön planında çok net bir şekilde görülmektedir. Bunu amacı, çantanın üzerindeki US (Birleşik Devletler) yazısı ile askerin bir Amerikan askeri olduğu ayrıca desteklenmektedir. Bunun dışında, gaz maskesi çantasının bu kadar açık bir şekilde görülmesi, düşmanın sivil halk – asker ayrımı yapmadan savaştığı, kimyasal silahlar kullanarak çevredeki kadın, çocuk ve yaşlılara da zarar verdiği algısı üzerinden düşmanın kötülüğünü ön plan çıkarmak amaçlanmış olabilir. Ayrıca fotoğraf, Amerika'nın askerlerine sağladığı tam teçhizatı ifade etmektedir.

Askerin atmak üzere olduğu pimi çekilmiş el bombası, ABD tarafından üretilen Mark II (MK 2) adlı el bombasıdır. Benzerliğinden ötürü bombaya *American Pineapple* (Amerikan Ananası) takma adı verilmiştir ve fotoğraf ismini buradan almaktadır. Askerin pimi çekilmiş bir el bombası atmak üzere olması, ABD'nin artık savaşa girdiği, geri dönülemeyeceği şeklinde yorumlanabilir. Askerin önünden

güçlü bir beyaz ışık gelmesi ve günün aydınlanmaya başlaması, zaferin yakın olduğu ve Amerika'nın önünün aydınlık olduğu anlamına gelmektedir. Yani Amerika güçlü, cesur ve kendinden emin bir şekilde savaşa girmiştir ve zafer çok yakında gelecektir. Bundan ötürü Amerikalı erkekler, ailelerini ve ülkelerini korumak adına savaşa katılmalı ve Amerika'nın yakın olan zaferine destek vermelidirler. Bunların dışında askerin yüzündeki kızılılık, gökyüzünün lacivert olması ve beyaz ışık gelmesi Amerikan bayrağının bir tasviri olarak yorumlanabilir.

Alfred T. Palmer'ın Light tank going through water obstacle adlı fotoğrafın analizi ve yorumlaması

Fotoğrafın Betimlemesi

Onuncu örnek fotoğraf, Alfred T. Palmer tarafından 1942 yılında Fort Knox ABD'de çekilmiştir. Renkli olan fotoğrafın merkezinde bir tank ve tankın üzerindeki kapaktan başını çıkartmış bir asker görülmektedir. Kask ve Gözlük takmış olan tankçı asker, elleriyle tankın üzerindeki kapaktan tutmuş bir durumda sadece kafası görünecek bir şekilde durmaktadır. Askerin içinde bulunduğu tank bataklık denebilecek bir su birikintisi ve çamurlaşmış toprak yoldan geçmektedir. Tankın etkisiyle birikintideki çamurlu sular etrafa sıçramaktadır ve su birikintisinin derinliğiyle tankın teker kısmı tamamen suyun içerisinde kalmıştır. Tankın daha üst kısımları da yoğun bir şekilde çamur kalıntıları vardır fakat tankın namlusunun bulunduğu ve askerin kafasını çıkarttığı bölüm çok az sayıda çamur sıçramasıyla kirlenmiştir ve bunun haricinde oldukça temiz görülmektedir.

Güneşli bir günde muhtemelen öğle saatlerinde çekilen fotoğrafın sağ ve sol kısmında yoğun bir şekilde ağaç görülmektedir ve güneşin etkisiyle belirli bölgelere ağaçların gölgeleri düşmektedir. Tankın arkasında kalan kısımda yüksek bir toprak yol görülmektedir ve bu yolun sağ tarafında hafif yeşillikli bir alan görülmektedir ve bu yeşillikli alanın üzerinde de tekerlek izleri görülmektedir. Kıvrımlı olan bu yokuşun arka tarafında da gene ağaçlık bir kısım olduğu görülmektedir. Tankın arkasında kalan yokuşun üzerinde, hafif yeşillik olan kısımda çok zor seçilse de fotoğraf yaklaştırıldığı zaman çok net bir şekilde kamuflaj giymiş bir asker görülmektedir. Ormanlık bir alanda çekildiği anlaşılan fotoğrafta ağaçlar, toprak, çamur, su birikintisi ve tankın dışında çok az da olsa mavi bir gökyüzü görülmektedir.

Görsel- 10: Light tank going through water obstacle', Alfred T. Palmer 1942. (loc.gov)

Fotoğrafın Yorumlanması

1942 yılında Fort Knox ABD'de çekilen '*light tank going through water obstacle*' (Hafif tank su engelinden geçiyor) adlı bu fotoğrafta American Pineapple adlı fotoğraf gibi Amerikan erkeklerini askerliğe ikna etmek ve savaşa göndermek adına propaganda amaçlı çekilmiştir. American Pineapple adlı fotoğrafta teçhizatıyla beraber askerin kendisi ve cesareti ön plana çıkartılırken bu fotoğrafta Amerikan ordusunun sahip olduğu zırhlı savaş aracı ve bu aracın gücü ön plana çıkartılmıştır.

Fotoğrafın merkezinde yer alan M3 Stuart light tank (M3 Stuart hafif tank) 1941 yılında Amerika tarafından üretilmeye başlanmıştır ve II. Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri tarafından kullanılmıştır. Ayrıca M3 Stuart hafif tankı sadece ABD ordusu tarafından değil, savaş boyunca İngiltere ve diğer müttefik devletler tarafından da kullanılmıştır. Söz konusu tank ABD tarafından çoğunlukla Avrupa, Kuzey Afrika ve Pasifik cephesinde kullanılmıştır. Ayrıca tankın bünyesinde bir makinalı tüfek bulundurmaktadır. Fotoğrafta M3 Stuart tankı bataklık denebilecek çamurlaşmış su ve çamursun içerisinde geçerken tankın etrafa saçtığı çamurlu sudan tankın hiç zorlanmadan hızlı bir şekilde önündeki zorlu engeli aştığı anlaşılmaktadır. Fotoğrafın arka planında kalan toprak, yokuşlu ve kıvrımlı yol bir tank için zor kat edilebilecek bir yolken söz konusu tankın o zorlu yoldan geçerek önündeki bu engele geldiği anlaşılmaktadır. Ayrıca kıvrımlı toprak yolun sağ tarafında kalan yeşillikli alanda görülen tekerlek izleri tankın bu yoldan da rahatlıkla geçebileceği izlenimini uyandırmak adına gerçekleştirilmiştir.

Tankın tekerlek bölümü ve gövde kısmı bu çamurlu yollardan geçtiği için çamurla kaplanmışken askeri kafasını tanktan çıkarttığı yüksekteki bölge ve tankın namlusunun bulunduğu bölge temiz görülmektedir. Fotoğrafta bu kullanımın tercih edilmesinin altında, tankın dışardan gelen tehlikelerden ve kirlilikten askeri ve tankın ateş gücünü koruduğu izlenimi yatmaktadır.

Tankın üstündeki kapaktan kafasını çıkartmış olan askerin ayakta durduğu ve karşıyı gözlediği anlaşılmaktadır. Asker kendisini koruyan kask ve gözlükle görülmektedir ve sakin bir izlenim yaratmaktadır. Fotoğrafta tankın söz konusu askeri ana kucağı gibi sarmaladığı ve koruduğu hissiyatı uyanmaktadır. Suratında çok hafif bir tebessümle karşıyı gözleyen asker sanki karşı tarafta kaçan düşman askerlerini görüyor gibidir. Bu his fotoğrafın geneline de hakimdir. Fotoğrafta tankın hızlı bir şekilde önündeki düşman askerlerini kovaladığı ve düşman askerinin kaçtığı izlenimi vardır. Bu an yaşanırken tankın üzerinde görülen asker oldukça sakin ve kendinden emindir. Suratındaki hafif gülümseme düşman askerin hiçbir yere kaçamayacağı ve askerin yaptığı işi çok iyi bildiği izlenimi yaratmaktadır. Ayrıca tankın üzerinden sadece kafasını çıkartan asker tankla bütünleşmiş bir şekilde durmaktadır ve tank askerin vücudunun parçası, devamı gibi görülmektedir.

Söz konusu fotoğraf Amerikan Pineapple adlı fotoğraf gibi savaş alanından çok uzakta Fort Knox ABD’de çekilmiştir. Fort Knox o yıllarda ABD zırh merkezi ve zırh okulu olarak kullanılmaktadır. Fotoğraf genel olarak ABD’nin sahip olduğu zırhlı araçların hızı, gücü ve güvenilirliği üzerine kurulmuştur. Fakat fotoğrafın içerisinde savaş anını tasvir eden hiçbir öge bulunmamaktadır. Tank sadece zorlu bir hedefi aşmaktadır ve ateş açtığı yönünde hiçbir belirti yoktur. Aynı zamanda etrafta düşman askerleri de görülmemektedir.

Sonuç olarak, savaşın gerçekliğinden, vahşiliğinden ve acımasızlığından çok uzak bir tablo çizilmektedir. Tankla beraber tüm engellere rağmen oldukça güvenli ve rahat bir yolculuk yaptığı gözlenen asker görülmektedir ve bu bağlamda Amerikan devletinin sağladığı olanaklarla savaşa katılan erkeklerin güvenlik problemi olmadan rahat bir şekilde hareket edebilecekleri algısı yaratılmaktadır. Kısaca bu fotoğrafta Amerika hükümeti, savaşın gerçekliğini kendi ideolojik yaklaşımları doğrultusunda kurgu yoluyla değiştirerek, istediği anlamları yüklemiş ve fotoğrafı bir propaganda aracı olarak kullanmıştır.

Alfred T. Palmer’ın Kuzey Amerika Havacılık Tesisinde Çektiği ‘isimsiz’ fotoğrafın analizi ve yorumlaması

Fotoğrafın Betimlemesi

Görsel-11’de görülen fotoğraf 1942 yılında ABD’nin Kaliforniya eyaletinde yer alan Kuzey Amerika Havacılık tesisinde çekilmiştir. Fotoğrafın merkezinde iki uçak motoru ve bir kadın işçi görülmektedir. Fotoğrafın arka planının sol tarafında raflara dizilmiş uçak pervaneleri görülmektedir ve arka planın sağ tarafında ise metal gibi görülen duvar görülmektedir.

İki uçak motorunun arasında, ayakta duran kadın vücudu objektife dönük bir şekilde fotoğrafın sağında kalan uçak motorunun montajı ile ilgilenmektedir. İşçi kadın genç, bakımlı ve oldukça temiz görülmektedir. İşçi kadın açık mavi bir kot pantolon, kırmızı ekose gömlek giymektedir ve gömleğin sol tarafında yani kadının kalbinin üzerinde sarı bir rozet takılmıştır. İki eliyle uçak motorunun bir parçasını yerine takıyormuş gibi görülen kadının sol elinin yüzük parmağında bir alyans, sağ bileğinde ise altın rengi bir bileklik bulunmaktadır. Uçak motorları üreten bir fabrikada çalışmasına rağmen üzerinde hiç bu işin sonucu oluşabilecek kirliler, lekeler yoktur ve hatta tam tersi kadın oldukça temiz görülmektedir. Ayrıca işçi kadının üzerinde genelde bu tarz işçilikte giyilen tulum, iş elbisesi veya baret benzeri bir kıyafet yoktur.

Suratında hafif bir tebessüm olan kadın işçi, yaptığı işten memnun görünmektedir. Oldukça bakımlı olduğunu belirttiğimiz kadının suratında makyaj olduğu çok rahat bir şekilde görülmektedir. Dudağında yoğun bir şekilde kırmızı ruj olan kadının kafasında kırmızı bir bandana vardır. Saçlarını bombeli bir şekilde arkaya doğru taramış olan kadın saç bandanasını üstten kurdele şeklinde bağlamıştır. Kadının dışında uçak motorları ve pervaneleri de oldukça temiz görülmektedir. Metal rengin hâkim olduğu fotoğraf iç mekânda, yapay beyaz bir ışıkla aydınlatılmıştır.

Görsel-11: Alfred T. Palmer, İsimsiz, 1942 (loc.gov)

Fotoğrafın Yorumlanması

Fotoğraf, ağır sanayide de dahil olmak üzere kadınları iç gücüne dahil etmek adına, ABD hükümetinin yürüttüğü ideolojiye uygun biçimde çalışma şartları ve ortamının gerçekliğini çarpıtılarak devlet adına bir propaganda yürütmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan erkeklerinin savaşta olmasından dolayı ülkedeki iş gücünde çok büyük bir azalma yaşanmıştır. Roosevelt yönetimi, savaş sırasında yaşanan bu problemi, kadınları iş gücüne dahil ederek önlemeyi amaçlamıştır ve bunun için bir dizi propaganda uygulamasına başvurmuşlardır. Alfred T. Palmer'ın fotoğraf bölümünün başında olduğu Birleşik Devletler Savaş Enformasyon Ofisi (United States Office of War Information, OWI), önceki bölümlerde yer alan örneklerde görüldüğü gibi Amerikan zırlı gücünü, teçhizatını, askerlerin cesaretini göstererek onları savaşıma ikna etme çabası yürüttüğü gibi kadınları da iç gücüne dahil etmek adına propaganda çalışmaları yürütmüştür. Hatta Alfred T. Palmer'ın OWI adına çektiği yaklaşık 1600 fotoğrafın çok büyük bir çoğunluğunu kadınları iş gücüne dahil etmek amacıyla çekilmiş propaganda fotoğrafları oluşturmaktadır.

Fotoğrafın merkezinde yer alan ve bir uçak motoru üzerinde çalışan kadının kıyafetleri, söz konusu fabrikanın çalışma şartlarının gerçekliğiyle örtüşmemektedir. İşçi kadının kıyafetlerinin son modaya

uygun olması, kadınlara bu ortamlarda çalışmanın giyim zevklerinden ve kadınlıklarından vazgeçmek zorunda olmadıkları mesajını vermektedir. Aynı şekilde kadının yoğun makyajlı olması, saçının intizamlı bir şekilde durması ve gayet temiz görülmesi de aynı amaca hizmet etmektedir. Kadının böyle bir ortamda çalışarak bakımından, makyajından, temizliğinden, modaaya uygun kıyafetlerinden ve cazibesinden hiçbir şey kaybetmeyeceği mesajı verilmektedir. Fakat böyle ağır bir çalışma ortamında kadının ellerinin dahi kirlenmemesinin mümkün olmadığı herkesçe bilinen bir gerçektir. İşçi kadın tulum giymez, baret veya eldiven takmaz, kıyafetleri çalışma ortamı yerine modaaya uygundur. Kadınları bu ortamlarda çalıştırabilmek adına gerçeklik değiştirilmiş ve hükümetin ideolojisine uygun mesajlar yüklenmiştir.

Aynı şekilde fotoğraf içerisinde yer alan iki uçak motoru, arka planda yer alan pervaneler de oldukça temiz ve parlat görülmektedir. Fotoğraf, ana nesneye yaklaşarak hafif alt açıdan çekilmiştir ve ana nesne duvar ile yüksekçe bir rafın önünde konumlandırılmıştır. Fotoğrafçı, objektifin gördüğü alanı daraltarak fotoğrafı, fabrikanın gerçek görünümünden, kirliliğinden veya düzensizliğinden uzaklaştırmayı amaçlamıştır. Fotoğraf çok dar bir alanı görmektedir ve fotoğraf karesi içerisinde böyle bir fabrikada rastlayacağımız hiçbir öge bulunmamaktadır. Tüm bunlar fabrikanın kirliliğini ve çalışma ortamını örtmek amacıyla yapılmıştır. Fabrikanın çok küçük bir alanı kadraj içerisine alınmıştır ve bu kadrajın içerisinde yer alan nesnelere oldukça temiz ve intizamlıdır, fotoğraf karesinin hiçbir yerinde en ufak bir yağ lekesi bile görülmemektedir.

İç mekânda, yapay güçlü bir beyaz ışıkla çekilen fotoğrafta işçi kadının yaptığı işten memnun olduğu açık bir şekilde görülmektedir ve suratında hafif bir gülümseme vardır. Amerikan Pineapple adlı fotoğraftaki süvari askeri gibi kadın işçinin sol elinin yüzük parmağındaki alyans evli olduğuna işaret etmektedir. Kadın, yaptığı uçak motoruyla ülkesine hizmet etmenin yanı sıra belki de kocasının hayatını kurtarmaktadır. Fotoğrafta kadının evli olduğu mesajının verilmesi evli kadınların çalışmak için ekstra bir motivasyona sahip olmaları amacıyla tercih edilmiş olabilir. İkinci Dünya Savaşı sırasında fabrikalarda çekilen bu fotoğraflar, tasarlanan posterler ilerleyen yıllarda da kadınların gücünü ve feminizmi temsil etmek adına kullanılmıştır ve Rosie the Riveter adıyla ABD'nin kültürel bir simgesi haline almıştır. Günümüzde ikonikleşmiş olan "We Can Do It" posterini de değerlendirdiğimiz fotoğraf ile aynı yıl tasarlanmıştır. İlk yayınlandığı yıllarda popüler olmayan bu poster 1980'li yıllarda yeniden keşfedilmiştir ve feminist hareketin simgesi haline gelmiştir. Bu posterde yer alan kadın ile değerlendirmeye konu olan fotoğraftaki kadın arasındaki fiziksel benzerlikte açık bir şekilde görülmektedir.

Sonuç olarak, bu fotoğraf özelinde bir fabrikanın çalışma ortamı ve şartları gerçeği yansıtmayacak şekilde kurgu yoluyla yeniden tasarlanmıştır. Kuru yoluyla yeni bir gerçeklik oluşturulmuştur ve bu yeni gerçeklik tamamen hükümet politikasına ve ideolojisine hizmet etmektedir. Kısaca fotoğrafçı

Alfred T. Palmer, OWI adına çektiği bu fotoğrafta gerçekliği kurgu yoluyla değiştirerek fotoğrafı manipülasyona uğratmış ve hükümetin istediği mesajları içerecek şekilde propaganda fotoğrafına dönüştürmüştür.

Sonuç

İdeolojinin tek ve net bir tanımını yapmamış olan Louis Althusser'e göre iktidarlar egemenliklerini sürdürebilmek için varlıklarını vazgeçilmez kılacak meşrutiyet araçlarına ihtiyaç duyarlar. Althursser, bu araçlara Devletin İdeolojik Aygıtları adını vermiştir ve ona göre iktidarlar bu ideolojik aygıtlar üzerinde tüm gücü ellerine alamadıkları sürece egemenliklerini devam ettiremezler. Bu bilinçle hareket eden iktidarlar, bu araçlardan biri olan ve Althusser'e göre en etkili unsurlardan biri olan Haberleşme DİA'sını da oldukça yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar.

Althusser'e göre iktidarlar medya vasıtasıyla duyurmak istediklerini duyurmakta, istedikleri ideolojik mesajları iletmektedir. Haberleşme DİA'sı aracılığıyla, istenilen ideolojik mesajları iletmek amacıyla kullanılabilen en uygun araçlardan biri olarak fotoğraf görülmektedir. Bunun en büyük nedeni, fotoğrafın bir belge niteliği taşıdığı düşüncesine eşdeğer olarak insanların fotoğrafı en güvenilen kaynaklar arasında görmesidir. Ayrıca fotoğrafın her eğitim seviyesinden, her ırktan, her sosyal çevreden insanın rahatlıkla anlayabileceği bir iletişim aracı olması, basımının, çoğaltılmasının ve dağıtımının kolay ve maliyetinin düşük olması, fotoğrafın ideolojik bir araç olarak kullanılmasında önemli nedenler olarak sıralanabilir.

İdeolojik bağlamda fotoğraf kullanımı gerçekleştirmek için fotoğrafın var olan gerçekliği yeterli kalmadığında, fotoğraf manipülasyona uğratılarak verilmek istenen ideolojik mesajlar manipülasyon yoluyla fotoğraf içerisine yerleştirilmektedir. Örnek fotoğraflarla incelediğimiz bu bölümde, fotoğrafın ilk yıllarından itibaren manipülasyon uygulamalarının gerçekleştirildiği açık bir şekilde görülmektedir. Özellikle savaş dönemleri oldukça yoğun olarak kullanılan manipülasyon uygulamaları ile propaganda çalışmaları toplumun bir olaya karşı tepkisini tamamen değiştirebilmektedir.

Belirtilen nedenlerle birlikte oldukça güçlü bir iletişim aracı olan fotoğraf, manipülasyon uygulamalarıyla belirli ideolojilerin propaganda aracına dönüşmekte ve bu yolla oldukça tehlikeli bir hal alabilmektedir. Fotoğraf karesi içerisindeki her öğenin belirli bir ideolojik amaçla yerleştirildiği ve fotoğraf karesi içerisindeki her mesajın özenle tasarlandığı kurgu yoluyla manipüle edilmiş fotoğraflar bu anlamda en etkili manipülasyon yöntemi olarak yorumlanabilir. Çalışmanın ana eksenini oluşturan Alfred T. Palmer tarafından çekilmiş fotoğraflarda kurgu yoluyla manipülasyona uğratılarak Amerika Birleşik Devletleri'nin propaganda aracına dönüşmüştür.

Söz konusu fotoğraflar ideolojik bağlamda incelendiğinde, ABD'nin o dönem gerçekleştirdiği ideolojik yaklaşım açık bir şekilde görülmektedir. Çalışmanın evrenin oluşturan örnek fotoğrafların ilkinde, Amerikan erkeklerini savaşa belki de ölüme göndermek adına savaşın gerçekliğini kurgu yoluyla

değiştirilerek manipülasyon uygulanmıştır. Amerika'nın sahip olduğu teçhizata gönderme yapan fotoğraf, Amerikan erkeklerinin cesaretine vurgu yapmakta ve bir Amerikan askeri imajı yaratmaya çalışmaktadır. Tüm bunları yaparken savaşın var olan gerçekliğini kurgu yoluyla tamamen manipüle ederek fotoğrafı bir propaganda aracına dönüşmektedir. Aynı şekilde ikinci örnek fotoğrafta Amerikan askerlerini savaşa dahil etmek adına bir algı yaratma çabasıdır ve bu örnek fotoğrafta ön plana Amerika'nın sahip olduğu zırhlı araç çıkartılmaktadır. Üçüncü örnek fotoğrafta ise erkeklerin savaşa gitmesi sonucu iş gücünde oluşan eksikliği kadınlarla gidermek adına manipülasyon çalışması gerçekleştirilmiştir. Kadınları iş gücüne dahil etmek adına çekilen fotoğraf, çalışma ortamının gerçekliğini kurgu yoluyla değiştirmektedir. Alfred T. Palmer tarafından çekilen ve gerçekliğin kurgu yoluyla manipüle edilerek değiştirildiği propaganda fotoğrafları tamamen hükümet politikasına ve ideolojisine hizmet etmektedir.

Çalışmada, fotoğrafın ideolojik bağlamda kullanımı, bu ideolojik amaçlarla gerçekleştirilen manipülasyon uygulamalarının çeşitleri, örnekler üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma sonucunda fotoğrafın ideolojik olarak gücü ve manipülasyon uygulamalarıyla bu gücün istenilen tarafa çekilebileceği görülmektedir. Günümüzde, gelişen teknolojiyle beraber manipülasyon uygulamaları herkes tarafından ulaşılabilen ve uygulanabilen bir hal almıştır ve bu uygulamaların sonuçları teknik açıdan oldukça başarılı görülmektedir. Sonuç olarak, tek bir fotoğraf karesinin bile savaş çıkarabileceği dünyada, bu konunun üzerinde durulması ve oldukça dikkatli yaklaşılması gerektiği söylenebilir.

Kaynakça

- Althusser, L. (2010). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. (Çevirenler: Yusuf Alp, Mahmut Özışık) İletişim Yayınları.
- Althusser, L. (2014). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. (Çevirenler: Yusuf Alp, Mahmut Özışık) İletişim Yayınları.
- Chen, Peter C. (2016), Alfred Palmer Biyografi, https://ww2db.com/person_bio.php?person_id=978, Erişim Tarihi: 12.06.2020
- Civelek M., Oğuz T. (2020). "Göstergebilimin Kuramsal Açısından İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma", Alanya Akademik Bakış, 4(3), Sayfa No.771-787.
- Çoban, S. (2011). Hegemonya Aracı ve İdeolojik Aygıt Olarak Medya, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eagleton, T. (1991) Ideology an Introduction, London, Verso
- Eagleton, T. (1996). İdeoloji, (Çeviri: Mutallip Özcan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ergil, D. (2015). İdeoloji Üzerine Düşünceler. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,69-95.

- Fırat, Nazım S. (2008). Savaş Fotoğraflarının Kullanımı Bağlamında Propaganda ve Manipülasyon, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Gürçınar, P. (2015). Althusser ve Marks'ın İdeoloji Kavramlarının Karşılaştırılması, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt 8, Sayı 41.
- Kanburoğlu, Ö. (2003). Televizyona Rağmen Haber Fotoğraflarına Olan İhtiyacın Artması, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 16
- Korkmaz, A. (2014). Etik Bağlamda Haber Fotoğrafçılığının Manipülasyon ve Propaganda Aracı Olarak Kullanılmasının Değerlendirilmesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Sayı: 4.
- Lancaster, M. (2023). Joe Rosenthal and the flag on Iwo Jima, <https://ww2ondeadline.substack.com/p/joe-rosenthal-photo-iwo-jima-flag> (Erişim Tarihi: 15.08.2023)
- Marks, K., & Engels, F. (1976). Seçme Yapıtlar. Ankara: Sol Yayınları.
- McLellan, D. (1986). Ideology, Concepts in Social Thought, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Oçak, Z. (2018). İdeoloji Kavramına Marksist ve Post Marksist Yaklaşımlar, Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Dergisi
- Onay, D. (2006). Louis Althusser'de İdeoloji ve Bilinç İlişkisi, Ankara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi.
- ÖRS H. B., (2008). "İdeoloji: Karmaşık Dünyayı Anlaşılır Kılmak", 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler İçinde, Edt. H. Birsen Örs, 2. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Özbek, S. (2003). İdeoloji Kurumları, İstanbul: Bulut Yayınları.
- Öztürk C. (2007). Marksizm' de İdeoloji Tartışmaları, Sosyoloji Notları
- Sontag, S. (2008). Fotoğraf Üzerine. (Çeviri: Osman Akınhay), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Ulutaş, S. ve Çevik, S. (2015). Propaganda Amaçlı Belgesel Basın Fotoğraflarının Anlam Sorunu ve Fotoğrafın Göstergibilimsel İncelemesi, İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi, Sayı: 2
- Üşür, Serpil S. (1997). İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme, İmge Yayınları.
- Yalçınkaya, D. (2016). Althusser'in DİA Adlı Eseri Bağlamında, Günümüz Sosyal Medya ve İktidar İlişkilerinin Sosyolojik Analizi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi

- Yaman, Ö. (2014). İdeoloji ve İnançların Fotoğrafla İlişkisi, İfsak Dergisi, Sayı:151

Görsel Kaynakçası

- Görsel-1: sputniknews.com.tr/20180803/sscb-sovyet-birligi-ekim-devrimi-devrimci-josef-staliv-lev-trocki-sansur-1034601232.html Erişim Tarihi: 30.08.2020
- Görsel-2: www.cnnturk.com/yasam/diger/tarihe-malolmus-fotograflarda-manipulasyon-15-07-2014?page=6 Erişim Tarihi: 30.08.2020
- Görsel-3: www.cnnturk.com/yasam/diger/tarihe-malolmus-fotograflarda-manipulasyon-15-07-2014?page=6 Erişim Tarihi: 30.08.2020
- Görsel-4: <https://kontrastdergi.com/goruntu-edimi-kurami-c-j-reynolds/> Erişim Tarihi: 30.08.2020
- Görsel-5: <https://www.boredpanda.com/examples-media-truth-manipulation/> Erişim Tarihi: 30.08.2020
- Görsel-6: <https://www.boredpanda.com/examples-media-truth-manipulation/> Erişim Tarihi: 30.08.2020
- Görsel-7: <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/baris-pinari-harekati-aleyhine-sahte-fotograflarla-manipulasyon-cabasi/1611863> Erişim Tarihi: 30.08.2020
- Görsel-8: <https://ww2ondeadline.substack.com/p/joe-rosenthal-photo-iwo-jima-flag>
- Görsel-9: <https://www.loc.gov/pictures/item/2017878882/> Erişim Tarihi: 30.08.2020
- Görsel-10: <https://loc.gov/pictures/resource/fsac.1a35194/> Erişim Tarihi: 30.08.2020
- Görsel-11: <https://loc.gov/pictures/resource/fsac.1a35287/> Erişim Tarihi: 30.08.2020